

43. *Филевский И.* Слово при погребении профессора ИХУ Л. Н. Загурского / И. Филевский // ВІР. – 1912. – № 7. – апрель. – Кн. 1. – С. 55-58.
44. *Черняев Н. И.* Мистика, идеалы и поэзия русского самодержавия / Н. И. Черняев. – М., 1998.
45. *Швец В.* Жизнь и деятельность профессора богослова прот. Буткевича / В. Швец // 200 років Харківській єпархії. Мат-ли наук.-практич. конф., 27 травня 1999 р. – С. 38-44.
46. *Шудрик И. А.* Жизнь, духовное наследие и мученическая смерть профессора, прот. Н. Стеллецкого / И. А. Шудрик // ВІР. – 2000. – № 1. – С. 71-78.
47. *Щетинина Г. И.* Университеты России и устав 1884 года / Г. И. Щетинина. – М., 1976.
48. *Эймонтова Р. Г.* Русские университеты на грани двух эпох: от России крепостной к России капиталистической / Р. Г. Эймонтова. – М., 1985.

УДК 070-050.2(470+571)''19''

Російські жіночі журнали початку XX століття:розмаїття типів та напрямів

Філіпенко Лариса

Філіпенко Лариса. *Російські жіночі журнали початку XX століття: розмаїття типів та напрямів.* У статті розглядаються російські жіночі журнали початку XX ст. з огляду на характер читацької аудиторії, цільове призначення відповідних видань та особливості інформації, яка подавалась у них. Робиться висновок про оформлення на початку XX ст. основних типів жіночих журналів: модних, педагогічних, наукових, науково-популярних, універсальних «дамських», громадсько-політичних (феміністських).

Ключові слова: жіночі журнали, тип журналу, фемінізм, читацька аудиторія.

Филипенко Лариса. *Российские женские журналы начала XX века: многообразие типов и направлений.* В статье рассматриваются русские женские журналы начала XX в. с точки зрения характера читательской аудитории, целевого назначения соответствующих изданий и особенностей информации, которая подавалась в них. Делается вывод о том, что в этот период сформировались основные типы женских журналов: «модные», педагогические,

научные, научно-популярные, универсальные «дамские», общественно-политические (феминистские).

Ключевые слова: женские журналы, тип журнала, феминизм, читательская аудитория.

Filipenko Larysa. Women's Magazines in Russia at the beginning of the XXth century: variety of types and trends. The article looks into the issue of the variety of women's magazines in Russia at the beginning of the XXth century from the standpoint of the peculiarities of readers at the time, the target audience of the publications in question and the type of information given in them. The conclusion drawn in the piece is that the main types of women's magazines as known today appeared and were developing at the beginning of the XXth century: fashion magazines, pedagogic, scientific and popular science journals, multi-purpose women's magazines, civil and political (feminist) journals.

Key words: women's magazines, types of magazines, readers, target audience, feminism.

Перший журнал для жінок у Російській імперії з'явився наприкінці XVIII ст. У 1779 р. відомий просвітник М. І. Новіков, переконаний у тому, що в Росії вже сформувалась відповідна читацька аудиторія – з'явилися дами, які цікавились науками та мистецтвом, розпочав видання «Модного ежемесцяного издания, или Библиотеки для дамского туалета» [4, с. 11]. Журнал виходив усього рік, і як його сприйняли жінки, до цього часу не досліджено. Збереглися лише відомості, що передплатниками були 58 осіб, із них семеро – жінки [14, с. 19].

Перші жіночі журнали видавались чоловіками і, за виключенням незначної кількості так званих «модних» видань, мали універсальний характер – у них публікувались літературні твори, рекомендації з виховання дітей, домогосподарства та рукоділля, новинки моди тощо. У другій половині XIX ст. процес формування жіночої періодики значно поживавився, на чолі деяких журналів стали жінки, але зміст цих видань здебільшого залишався незмінним, хоча саме відносно цього періоду можна говорити про появу перших спеціалізованих журналів, зокрема педагогічних.

Новий етап у становленні жіночої періодики розпочався в 1900–1910-ті рр. Сучасні дослідники говорять про те, що з початку XX ст. і до жовтня 1917 р. виникло «майже дві дюжини жіночих журналів» [15, с. 362–363]. Ця цифра є доволі приблизною. Аналіз показників дореволюційних періодичних видань [1; 2] дозволив виявити понад 60 журналів «для жінок», які висловлювали доволі широкий спектр ідей, цінностей та сподівань тогочасного жіноцтва. Крім того сформувалося коло жінок – редакторів, видавців, письменниць, журналісток, які працювали над виданням відповідних журналів, помітно зросла і читацька аудиторія. Жіночий журнал перетворюється на значущий культурний інститут, який, з одного боку, формує уявлення про роль жінки у

родині та суспільстві, з іншого – виступає одним із провідників жіночого руху в дореволюційній Росії.

Жіночі журнали початку ХХ ст. поки що не стали об'єктом спеціального дослідження. Вони розглядаються або в контексті розвитку російського фемінізму [18], або як частина літературного процесу [13]. Структурні особливості та предметно-тематичне наповнення російських жіночих журналів до цього часу вивчалися лише на прикладі «універсальних» жіночих журналів [4].

Мета даної статті – розгляд усієї палітри жіночих журналів початку ХХ ст. з огляду на характер читачької аудиторії, цільове призначення відповідних видань та особливості інформації, яка подавалась у них, що, з одного боку, дозволить виділити основні типи журналів, орієнтованих на жіночу аудиторію, з іншого – більш чітко усвідомити поняття «жіночий журнал».

Із журналів для жінок, які виникли в ХІХ ст. найбільш життєздатними виявилися «модні» видання. Історія деяких з них нараховує кілька десятків років. Так, межу ХІХ – ХХ ст. подолали «Новый русский базар» (СПб., 1867–1906), «Модный свет и Модный магазин» (СПб., 1868–1905), «Вестник моды» (СПб., 1885–1916?) та ін. На початку ХХ ст. з'явилося ще близько двох десятків журналів мод: у Санкт-Петербурзі – «Иллюстрированный журнал белья и рукоделия» (1901–1907), «Белье и вышивки» (1909–1916), «Моды для всех» (1910–1914), у Москві – «Ворт» (1905–1913), «Домашняя портниха» (1906–1908), «Парижанка» (1908–1910) та ін.

На початок ХХ ст. структура «модних» видань у цілому склалася і варіації були незначними: основним був відділ мод, якому підпорядковувалась уся концепція видання та ілюстративний матеріал. Як правило, еталоном новітніх модних тенденцій виступали паризькі моди, про що свідчать назви журналів («Парижская мода», «Парижанка»), мова видання («Модная мастерская» виходила російською та французькою мовами) та пряма вказівка на зв'язок із паризькими виданнями (видавці журналів «Парижская мода» та «Вестник моды для портних» повідомляли, що їхні журнали є повним перекладом французького «La Mode de Paris»). Інколи журнал доповнювали господарчий, кулінарний або літературний відділи, але вони мали другорядне значення.

Ряд видань розрізняли професійний та аматорський рівень «споживачів» модної інформації, пропонуючи видання для модисток та домашніх кравчинь («Модный курьер», «Модный свет»). Здебільшого ці видання відрізнялися кількістю додатків, які стають обов'язковим елементом журналів мод. Від кількості додатків залежала і ціна річної передплати: так, «Модный курьер» з 1911 р. виходив у п'яти виданнях, і перше з них (з 24 вирізними викройками, 6 кольоровими визерунками та 24 викройковими листами) коштувало 5 руб., друге (з 48 вирізними викройками, 6 кольоровими визерунками та 24 викройковими листами) 6 руб. і т.д. Водночас, для річних передплатників передбачались і безкоштовні додатки. Майже всі журнали мод в якості «бонусів»

надсилали своїм читачкам посібники з крою та шиття, брошури з кулінарії та домоводства, альбоми модного одягу, викройки та ін.

З розвитком жіночої освіти на початку ХХ ст. активізувалося формування журналів педагогічного спрямування. Утім, слід зазначити, що кількість таких видань була невеликою, і вони мали чітко визначену читачку аудиторію.

У 1894–1904 рр. у Петербурзі як додаток до журналу «Игрушечка» дев'ять разів на рік виходило педагогічне видання, присвячене питанням виховання дітей дошкільного віку «На помощь матерям». Редактор-видавець О. М. Пешкова-Толіверова вважала, що головне завдання журналу – «допомогти жінці-матері, особливо недосвідченій, розібратися в тих питаннях, які щодня ставить життя» [7, 4 л. обкл.]. До роботи в журналі були залучені серйозні спеціалісти: редагував його відомий педагог В. П. Волєнс, серед інших співробітників були педагоги В. П. Острогорський та І. І. Паульсон, анатом, спеціаліст з фізичного виховання дітей П. Ф. Лєсгафт, педагог та психолог П. Ф. Каптерєв, жінки-медики О. Г. Архангельська, М. М. Волкова, Є. Ф. Літвінова, Г. М. Шабанова та ін. На першому етапі журнал зосередився на статтях з фізичного та морального виховання дітей (Є. Ф. Літвінова «Умственный интерес у детей и подростков»), медицини та гігієни (Волкова М. М. «Что нужно делать для укрепления нервов наших девочек и девушек?»), публікував звіти про діяльність педагогічних та інших товариств, батьківських гуртків, притулків, ясел та ін. Велику увагу журнал приділяв розділу «Библиография», де аналізувалися книги як для матерів, так і для дітей, а також надавалися огляди сучасних публікацій у галузі педагогіки. У 1902 р. журнал поповнився рубрикою «Жіноча справа», яка надавала читачкам інформацію про «жіночий рух» та «жіночу працю» в Росії та за кордоном, виводячи, таким чином, журнал за межі суто педагогічних проблем.

У 1912 р. купець Е. І. Нудлін намагався організувати в Києві видання схожого за структурою журналу «Курс воспитания матерей», але цей проект реалізовано не було [17, арк. 1а]. Натомість у Києві під грифом ЖКУВ (Жіноче київське училище Л. М. Володкевич) почали виходити учнівські видання: «Начало» (1906–1911), «Подснежник» (1907–1910, 1912), «Пчелка» (1909–1915), «Колос» (1908–1910, 1912), «Ручеек» (1913–1914), «Наш друг» (1911–1914). Ці «журнали для панночок» створювались ученицями училища 1-2 рази на рік упродовж усього навчання. У них публікувались вірші та твори-роздуми, витяги із щоденників, реферати, які читались на засіданнях гуртків, повідомлення про повсякденне життя жіночого училища («Наша жизнь до 4-го класса», «Хроника 4-го класса»). Такі видання були результатом колективної творчості і ставали справою усього училища. Розповідаючи про святкування річниці журналу «Начало», його дописувачки повідомили, що у роботі над виданням беруть участь 10-15 учениць («касирша», «розпорядниця», автори текстів та кілька ілюстраторів), а також викладачі, які виступають ініціаторами учнівської творчості. Журнали,

що видавалися літографованим способом, мали зовсім невеликий тираж – 100 примірників, але, тим не менш, виходили за межі училища. На ювілеї журналу «Начало» лунали привітання як від дорослих, так і від зовсім юних читачів. Останні, зацікавившись виданням, навіть планували вступити до училища [3, с. 28-36]. Згодом учнівські видання з'явилися і в інших містах: у Павловську – «Порыв» (1907), Орлі – «Первые шаги» (1911), Петрограді – «Лира юности» (1916), «Проба пера и чернила, яка в них сила» (1916), Каширі – «Наш журнал» (1918).

Формування мережі вищих навчальних закладів для жінок зумовило появу видань наукового типу, що ставали «трибуною» для жінок, які навчалися. Так, за ініціативою професора В. М. Перетца рада Київських вищих жіночих курсів А. В. Жекуліної взяла на себе видання «Летописи...» (1914–1915) – наукового друкованого органу, що мав традиційну для цього типу видань структуру: офіційну частину, в якій розміщувалися відомості про курси, розпорядження міністерства народної освіти, програми та плани викладання, і наукову, де друкувались лекції викладачів та найкращі праці слухачок. На думку членів ради, «Летопись...» мала вплинути на успіхи науковців-початківців, «залучаючи найкращих, більш здібних до наукової роботи і наочно переконуючи, як викладачі курсів цінують кожний прояв самостійної наукової думки, здібностей та старанності» [10, с. 4]. Серед інших видань, які друкувалися вищими навчальними закладами для жінок, можна відзначити «Известия Тифлисских высших женских курсов» (1914) та «Известия Стебутовских высших женских сельскохозяйственных курсов» (Пг, 1916).

Найбільша потреба в жіночій праці спостерігалась у модному виробництві (про видання цього типу мова йшла вище), педагогічній та медичній галузях. Зрозуміло, що жінки потребували серйозної розмови про свій фах, і хоча кількість відповідних журналів, спрямованих переважно на жіночу аудиторію, була незначною, можна казати про оформлення науково-популярного типу видань, який на початку ХХ ст. представлений «Журналом для гувернанток и бонн» (СПб., 1912–1913) та «Акушеркою» (Брянск, 1890–1893; Одеса, 1893–1916?).

Однак на початку ХХ ст. найпопулярнішими були жіночі журнали, які тяжіли до подання інформації універсального характеру. Такі журнали, як «Женщина» (СПб., 1907–1916), «Дамский мир» (СПб., 1907–1918), «Женское дело» (М., 1910–1917), «Мир женщины» (М., 1912–1916), «Журнал для хозяек» (СПб., 1912–1926), «Журнал для женщин» (М., 1914–1916), що або позиціонували себе як «літературні», «літературно-художні», «громадські», «сімейні» або уникали типологічних уточнень, ставили за мету висвітлювати усі сторони життя жінки. В одній із редакційних статей «Журналу для жінок» таким чином пояснювалась назва журналу та його «спрямування»: «Нехай наш журнал дійсно буде журналом для усіх жінок, нехай на його сторінках знайдуть відгук рішуче усі питання, що стосуються жінки, від колиски до глибокої старості» [12, с. 1]. Схожі ідеї висловлювали і співробітники «Мира женщины»: «Для того, щоб допомогти жінці... ми вирішили на сторінках нашого журналу, по можливості..., надавати відгук

та відповідь на всі її запити і потреби» [11, с. 1]. Щоправда, для більшості журналів категорія «усі жінки» надалі звужувалась до «жінки, як матері, дружини та господині» [9, с. 1], «свідомо люблячої та розумної матері-сім'янинки», яка належить до «середньої інтелігентної родини» [11, с. 1]], але, як з'ясувалося, таке обмеження було цілком виправданим. Незважаючи на велику конкуренцію у цьому секторі журналістики, тиражі журналів, які сучасники іменували «дамськими», сягали 150 тис. екземплярів [15, с. 367].

За відносно невисоку ціну (річна підписка на такий журнал коштувала 4-5 руб. на рік, окремий номер – 15-20 коп.) читачки отримували кожного тижня або двічі на місяць гарно оформлений журнал, який містив найрізноманітніші розділи – моди, літератури, домогосподарства, виховання дітей, рукоділля, гігієни, кулінарії та ін. Були й справжні видавницькі знахідки. У листопаді 1907 р. С. З. Богельман почала видавати унікальний за форматом журнал «Женщина». Журнал складався із дванадцяти секцій (щотижня видавалося шість з них), кожна з яких мала свою назву – «Жінка-громадянка», «Жінка-дружина», «Жінка-мати», «Жінка-господарка», «Жінка-лікар» і т. ін., і уособлювала різні соціальні ролі жінки.

Що стосується змісту, то, як правило, одним із основних був літературний розділ, покликаний розважати читацьку аудиторію. Дослідники відносять белетристику жіночих журналів до масової літератури, характерними рисами якої є естетична вторинність, невиразність індивідуально-авторських рис, тиражування художніх відкриттів письменників першого ряду [13, с. 6]. Утім, поряд з традиційними темами любові, родини, зради та самовизначення жінки, белетристика в окремих випадках пропонувала читачкам жіночої періодики помірковані феміністські ідеї (оповідання С. Гусева-Оренбурзького «Борьба», С. Заречної «Диалоги» та ін.).

Взагалі на початку XX ст. у «дамських» журналах спостерігається збільшення матеріалів з «жіночого питання», зокрема жіночої освіти, праці, правового становища жінки. Так, у програмі «Журнала для женщин» передбачались «статті з питань правового, морального та сімейного становища жінок; висвітлення жіночих пекучих питань нашого часу» [12, с. 1]. Журнал виконав свою обіцянку, публікуючи статті про становище жінок у різних країнах світу («Пробуждающиеся рабыни. Итальянская женщина») та хроніку жіночого руху в Росії та за кодоном. У журналі «Жінка» в секції «Жінка-громадянка» пропонувались статті про видатних жінок (С. Ковалевська, Г. Бічер-Стоун), праці європейських учених з «жіночого питання» (Б. Ф. Брандт, А. де Морісьє), відомості про жіночий рух в Росії (Положення та Програма Першого Всеросійського жіночого з'їзду) та ін.

У зазначених журналах широкий спектр питань був представлений більш-менш рівномірно, але зустрічаються і виключення. У журналі «Мир женщины», було заявлено про те, що його редакція бажає з усіх сторін висвітлити життя сучасної жінки, у тому числі «її діяльність на арені суспільного життя, її завоювання та прагнення у цій області» [11, с. 1], модний та рукодільний розділи займали більшу частину сторінок. Щодо

«жіночого питання», то відомості про нього зосередились у невеликих рубриках «Жіночий рух в Росії» та «Жіночий рух за кордоном».

Натомість «Женское дело» відводило новинам мод лише кілька сторінок. Найбільш яскравим відділом журналу був публіцистичний, у межах якого йшло всебічне обговорення «жіночого питання»: його вирішення на урядовому рівні (автор підписався «И. П. » «Права русской женщины в Государственной думе»), розвиток у суспільній думці (С. Заречная «Неомальтузианство и женский вопрос»), проблеми жіночої освіти (автор підписався «Старый педагог» «Воспитание и половой вопрос»), родини та браку (Эль Б. «Экономический фактор в браке»).

Такі розбіжності у структурі журналів, в акцентах, які розставляли їхні редактори, не змінюють їхньої типологічної приналежності до так званих «дамських» журналів. Як зазначають історики журналістики, періодичні видання не завжди зберігають «чистоту типу» [4, с. 10], «чіткість та визначеність напрямку» [6, с. 53]. Навіть в одному органі друку окремі розділи, наприклад, белетристика та публіцистика, можуть різнитися за спрямуванням. Тим більші відмінності спостерігаються в різних журналах, особливо коли вони декларують дотримання принципу універсальності інформації. Водночас можна виділити кілька маркерів, які дозволяють не помилитися і визначити жіночий журнал як універсальний «дамський».

Подібно до «модних» видань, «дамські» журнали пропонували велику кількість додатків – викрійки, альбоми рукоділля, самовчителі крою та шиття, річні підшивки журналів для дітей, книги російських та зарубіжних авторів.

Ще одним із маркерів традиційного «дамського» типу видання є рубрика інтимних порад (наприклад, «Бесіди іграшкової маркізи» в «Журнале для хозяек», «Интимные беседы Принцессы Грезы» в «Журнале для женщин»). Основною темою бесід відповідних рубрик була любов, стосунки між чоловіками та жінками. На думку О. О. Симонової, уважне знайомство із матеріалами, поданими в таких рубриках, дозволяє зрозуміти цінності, що пропонуються жінкам сучасним суспільством, а також стратегії, які вони використовують для досягнення успіху в патріархальному суспільстві [13, с. 8]. У цілому з цим твердженням можна погодитись, але в окремих випадках поради «інтимних співрозмовників» виходили за межі загальноприйнятих норм і передбачали руйнування гендерних стереотипів, зокрема, йшлося про «свободу любові», право на пошук найкращого партнера навіть після укладення шлюбу. Такі пропозиції підтверджувалися авторитетом радників: так, «Журнал для женщин» запросив вести рубрику відому російську письменницю, яка сховалась під псевдонімом «Принцесса Греза» (Анна Мар).

Іноколи від спілкування на сторінках журналу видавці переходили до спілкування наживо. 21 лютого 1916 р. «Журнал для жінок» запросив до редакції читачок для ознайомлення їх із так званою «Чарівною скринєю» (винаходу для приготування їжі). Під час огляду цього пристрою редакція одночасно розповідала відвідувачкам про плани та завдання журналу, а за

столом, коли запрошені куштували приготовлену таким чином їжу, виникла ідея створення клубу читачок «Журнала для женщин».

Отже, на початку ХХ ст. «дамський» «літературно-громадський», «сімейний» журнал набуває універсального характеру, публікуючи різнобічні матеріали – від модних новин, зразків рукоділля та літературних новинок до статей з «жіночого питання», зокрема, становища жінки в родині, жіночої освіти, праці, правового статусу жінки, жіночого руху в Росії та за кордоном. Утім, визначаючи приналежність журналу до універсального типу, слід враховувати і його спрямування. Деякі журнали тяжіли до подання розважального та практичного матеріалу, наближаючись до «модного» видання, інші більш уважно ставилися до висвітлення теми «жінка-громадянка», долучаючись, тим самим до феміністського дискурсу.

На початку ХХ ст. провідником феміністських ідей виступали жіночі літературні та громадсько-політичні журнали. Щорічник «Первый женский календарь» (СПб., 1899 – 1915), журнали «Женское дело» (СПб., 1899–1900), «Женский вестник» (СПб., 1904–1917), «Союз женщин» (СПб., 1907–1909), «Женская мысль» (К., 1909–1910) презентували нове світосприйняття, спрямоване на зміну традиційних гендерних відносин. Як зазначалося в першому номері одного із них: «Жіночий вісник», наполягаючи на необхідності рівності жінок із чоловіками, по можливості буде прагнути виявити ті умови, за яких... одвічна боротьба між обома статями може бути, якщо не зовсім знищена, то хоча б значно зменшена...» [8, с. 2].

«Ідейні» жіночі журнали визначили власні специфічні теми – новини жіночих організацій, участь жінок в економічному та політичному житті, боротьба з проституцією, міжнародна жіноча хроніка, бібліографія та статистика про жінок та ін. Відсутність або невелика кількість ілюстрацій компенсувалась гостротою проблем, які обговорювалися. При цьому їх автори не просто фіксували окремі сторони «жіночого питання», а надавали детальний аналіз, часто дискутуючи з авторами інших газет та журналів.

Слід зазначити, що деякі із цих журналів були органами жіночих організацій: «Женский вестник» – створеної в 1905 р. Жіночої Прогресивної партії, «Союз женщин» – Союзу рівноправ'я жінок, і серед іншого, спрямовували свої зусилля на підвищення політичної та соціальної активності російського жіноцтва. Крім того, у 1914 р. виходив журнал для жінок-соціалісток «Работница». Однак вже на середину 1914 р. він був закритий, оскільки більшість членів соціал-демократичної партії вважала, що «жіноче питання» – це лише один із аспектів більш широкого соціального питання. Видання журналу відновилось лише у 1917 р., коли він став офіційним жіночим журналом нового суспільства.

Ще однією ознакою початку ХХ ст. стала поява журналів, які мали національне забарвлення. У 1911 р. жителька м. Фастів Б. Г. Рівлін подала київському генерал-губернатору заяву про бажання видавати в м. Київ російськомовний журнал під назвою «Еврейская женщина» [16, арк. 1]. Оскільки журнал так і не вийшов, важко сказати, наскільки вираженням мав

бути у ньому національний колорит. Утім, таку інформацію нам надають інші київські видання. Так, в одному із перших провінційних жіночих видань – художньо-літературному журналі «Красота» (Київ, 1908), літературна частина містила натяк на «малоросійське» походження журналу: поряд з російськими авторами (О. І. Купрін «Наталья Давыдовна», Л. Андреев «Держите вора») друкувалися твори українських (І. Стефаник «Новость», переклад з української) та єврейських («Последняя надежда», переклад з єврейської) письменників. З 1916 р. у Києві розпочалось видання польськомовного журналу «*Swiat kobiecy*» («Жіночий світ»), який до цього виходив у Варшаві. Універсальний за своїм змістом журнал, серед іншого, пропонував жінкам «Варшавську хроніку» та польську літературу. До того ж сама мова видання чітко окреслювала читачку аудиторію журналу.

Утім, справжні національні видання для жінок з'являються на теренах колишньої Російської імперії лише після Лютневої революції 1917 р. Влітку 1917 р. в Києві виходить часопис «Жіночий вісник», що був «рупором» Українського жіночого союзу. Журнал чимало уваги приділяє політичній ситуації в Україні (Кельвич З. «Політика Тимчасового уряду», З. К. Про інструкцію ген. Секретаріатові)), вводить традиційну для жіночих журналів рубрику, присвячену жіночому руху за кордоном (Коломийченко П. «Становище жінки в Америці»), і, водночас, намагається з'ясувати суспільну роль саме українського жіноцтва. Зокрема, полемізуючи з Ковалевським, автором статті «Жіноче гетто», який писав про ворожість ідеології жінок українському молодіжному руху, кореспондент «Жіночого вісника» підкреслював роль української жінки у вихованні «наших корифеїв, тих великих патріотів, що діяльністю своєю принесли країні не менше користі, ніж діла славної пам'яті героїв минулих віків», говорив про те, що українська жінка «ціною величезних жертв та зусиль добила права вчитися», брала активну участь у політичному житті в 1905–1907 рр. [5, с. 17].

Таким чином, на початку ХХ ст. оформились основні типи жіночої преси: модні видання, педагогічні, наукові, науково-популярні, універсальні «дамські», громадсько-політичні (феміністські) журнали, кожен з яких мав свою читачку аудиторію. У ряді випадків різні за типом журнали наближались один до одного, але в будь-якому випадку зберігали певний набір специфічних рис. При цьому більшість журналів з часом еволюціонували, відкликаючись на запити своїх читачів. Зокрема, однією із провідних тенденцій розвитку жіночої періодики було підсилення публіцистичності ряду видань, зумовлене загальною лібералізацією суспільно-політичного життя.

На початку ХХ ст. найбільш популярними стали журнали універсального характеру, які прагнули висвітлити різні сторони життя жінки і орієнтувалися на найбільш масового читача – жінку із «середнього» класу, мати та домогосподарку. Водночас, поява інших типів журналів свідчить про зростання самосвідомості жінки, розширення кола її інтересів – від питань наукових до громадсько-політичних. В останньому випадку можна говорити про зацікавленість

феміністичними та соціалістичними ідеями, увагу до національного питання. Отже, вживаючи поняття «жіночий журнал» стосовно початку ХХ ст., слід розуміти, що воно є досить складним і включає періодичні видання різних типів та напрямків, яке об'єднує жіноча читачка аудиторія та затребувана цією аудиторією специфічна інформація.

Література

1. *Беляева, Л. Н., Зиновьева, М. К., Никифоров, М. М.* Библиография периодических изданий России. 1901–1916: В 4 т. Т. 1-4 / Издание Государственной публичной библиотеки имени М. Е. Салтыкова-Щедрина; Под общ. ред. В. М. Барашенкова, О. Д. Голубевой, Н. Я. Морачевского. – Ленинград, 1958–1961.
2. *Библиография* русской периодической печати 1703–1900 гг. (Материалы для истории русской журналистики) / Сост. и изд. Н. М. Лисовский. – Пг., 1915.
3. *Влайкова, А., Левич, А.* Годовщина нашего журнала // Начало: [Журнал Женского коммерческого училища Л. Н. Володкевич]. – 1909. – № 4. – С. 28-36.
4. *Коломийцева, Е. Ю.* Формирование женского универсального журнала в отечественной журналистике XVIII–XX вв.: история развития и типологические особенности: Автореферат дисс... докт. фил. наук / Кубанский государственный университет. – Краснодар, 2008. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://vak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/announcem>. Доступ – 27.12.2010 р.
5. *Л. Я. Кілька рядків // Жіночий вісник.* – 1917. – № 2. – С. 15-19.
6. *Махонина С. Я.* История русской журналистики начала XX века: Учеб. пособие / С. Я. Махонина. – М., 2002. – 240 с.
7. *На помощь матерям.* – 1898. – № 1.
8. *От редакции // Женский вестник.* – 1904. – № 1. – С. 1-2.
9. *От редакции // Журнал для хозяек.* – 1912. – № 1. – С. 1.
10. *От редакции // Летопись Вечерних высших женских курсов, учрежденных в г. Киеве А. В. Жекулиной.* – 1914. – № 1. – С. 3-4.
11. *1-е ноября 1912 года // Мир женщины.* – 1912. – № 1. – С. 1.
12. *С Новым Годом! // Журнал для женщин.* – 1915. – № 1. – С. 1.
13. *Симонов, О. А.* Массовая беллетристика в структуре женских журналов 1910-х годов. Автореф. дис... канд. фил. наук: 10.01.01 / Институт мировой литературы им. А. М. Горького. – М., 2004.
14. *Сокольская, Л. В.* Первые женские журналы для российских читательниц (конец XVIII – первая половина XIX века) / Л. В. Сокольская // Библиосфера. – 2006. – № 2. – С. 18-22.
15. *Харрис Дж. Г.* Русские дореволюционные журналы начала XX века / Дж. Г. Харрис // Доклады Первой Международной конференции «Гендер: язык, культура, коммуникация» (Москва, 25-26 ноября 1999 г.). – М., 2001. – С. 361-368.
16. ЦДІАК. – Ф. 295. – Оп. 1. – Спр. 320. Повідомлення київського губернатора про видання Рівлін Б. Г. свідоцтва на видання в місті Києві журналу «Еврейская женщина» та його програмі. 21 лютого 1911 р. 1 арк.
17. ЦДІАК. – Ф. 295. – Оп. 1. – Спр. 393. Повідомлення київського губернатора про видання купцю Нудліну Е. І. свідоцтва на видання в місті Києві журналу «Курс воспитания для матерей» та його програмі. 24 серпня 1912 р. 2 арк.
18. *Юкина И. И.* Русский феминизм как вызов современности / И. И. Юкина. – Спб., 2007.